

NOI PIESE FIGURATE DESCOPERITE LA TIBISCUM

An de an cercetările de specialitate sau descoperirile întâmplătoare de la *Tibiscum*¹, important centru pe harta arheologică a țării, au scos la iveală numeroase și importante vestigii ale antichității clasice.

Scurta noastră intervenție are darul de a face cunoscute și de a pune în circuitul valoric un număr de încă cinci piese figurate, descoperite recent, în diferite puncte ale municipiului roman amintit. Ele sînt turnate în bronz și funcțional se grupează în două categorii: a. statueta zoomorfă (nr. 1) și b. accesorii ornamentale (ataș de toartă, nr. 2, mînere, nr. 3—5).

Astăzi, aceste piese îmbogățesc patrimoniul Muzeului județean de etnografie și istorie locală din Caransebeș.

*

1. Figurină zoomorfă (fig. 1). Provine de la *Tibiscum*—Iaz, punctul „Traian“, *passim* balastieră. Dimensiuni: reprezentarea animalieră propriu-zisă: înălțimea 6,5 cm, lățimea 7 cm; postamentul: înălțimea 0,5 cm, lungimea unei laturi 3,5 cm. Bine conservată. Inventar nr. 13350.

Pe un soclu, de formă aproximativ pentagonală, gol în interior, este prezentat un leu în picioare, laba dreaptă fiind ridicată și sprijinită de un mic pilier cilindric. Deși ridicat, animalul este surprins într-o poziție de repaus, detaliile anatomice relaxate lăsînd să se întrevadă cu ușurință acest lucru (botul închis, coama

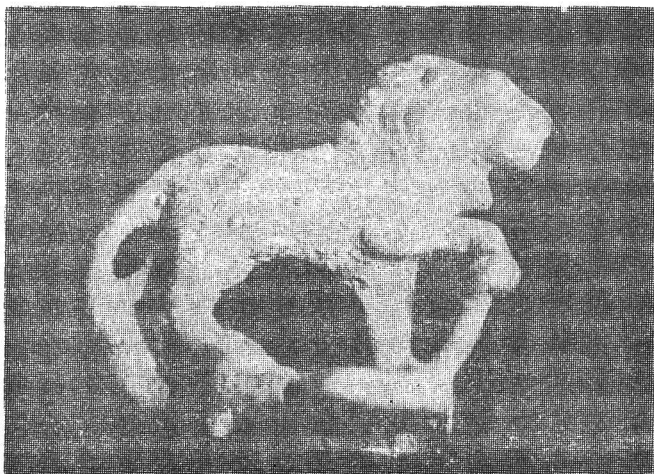

Fig. 1. Figurină animalieră, înfățișînd un leu.

¹ P. Bona, R. Petrovsky, M. Petrovsky, în *ActaMN*, XIX, 1982, p. 311—323, cu bibliografia; idem, în *ActaMN*, XX, 1983, p. 405—432 ș.a.

linsă, coada atârnată, iar piciorul drept, ridicat și sprijinit pe acel suport cilindric, explică poate cel mai bine poziția parcă de odihnă).

Statueta are o execuție reușită, ceea ce ne îndeamnă să o încadrăm cronologic secolului al II-lea e.n., posibil chiar la mijlocul acestui veac, în epoca antonină.

Postamentul, gol în interior, și imaginea animalului prezentat, ar putea indica un *signum*, — ipoteză la prima vedere tentantă —, dar dimensiunile reduse ale figurinei și reprezentarea leului, emblemă, de altfel, cunoscută a unor legiuni (IV *Flavia*, V *Macedonica*, VIII *Augusta*, XIII *Gemina*, XVI *Flavia*²), dar care nu au staționat la *Tibiscum*, nu permit emiterea unei astfel de păreri.

Deci, mai plauzibil este să plasăm această piesă în gama largă și variată de statuete zoomorfe care abundă în toreutica romană, fie din Dacia (de pildă, figurina înfățișând un animal similar, provenită după toate probabilitățile din Țara Birsei³), fie din alte provincii ale Imperiului.

2. *Ataş de toartă*⁴ (fig. 2). Săpături arheologice în așezarea civilă, clădirea VII, încăperea 10, caroul 4—5, adâncimea 0,80 m. Dimensiuni: înălțimea 7 cm, lățimea 6,5 cm. Piesă foarte bine păstrată. Inventar nr. 11611.

Ataşul unei toarte de vas, de formă aproximativ triunghiulară, înfățișează o frunză masivă, plată, zimțată pe margini, având nervurile accentuate prin incizii fine și subțiri. În centru apare o figură antropomorfă. Personajul are fața ovală, bucată, ochii mari cu marcarea irisului, nasul lung, gura cu buze cărnoase, strânse. Părul, bogat, este aranjat în bucleuri orizontale, acoperind pavilioanele urechilor. Deasupra foliei se observă un inel de fixare, decorat cu cercelețe adâncite.

Imaginea antropomorfă reprezintă fie capul radial al unei *Meduse-Gorgona* (de remarcat în acest caz lipsa șerpilor și a aripioarelor), fie al unei divinități solare, simboistică des întâlnită printre produsele bronziere, de mici dimensiuni, descoperite în provinciile romane, în special, orientale. Ne mulțumim să semnalăm doar câteva piese similare iconografice din Dacia și, anume, două aplici provenite de la Vețel⁵ (jud. Hunedoara) sau analogii la Dura Europos⁶. Datarea atașului — secolul al II-lea e.n. — o datorăm, fără nici un dubiu, execuției sale migăloase.

3. *Mîner zoomorf* (fig. 3). Cercetări în castrul mare de piatră, secțiunea S₁/1984, caroul 5, adâncimea 0,60 m. Dimensiuni: înălțimea 2 cm, lățimea 5,5 cm. Piesa se conservă fragmentar. Inventar nr. 13351.

Mînerul (poate de cheie, avîndu-se în vedere dimensiunile sale mici), cu partea posterioară de fixare ruptă (este indiciul care designează funcționalitatea piesei), înfățișează un câine culcat

Fig. 2. Ataş de toartă cu *Medusa-Gorgona*.

² Cf. R. Cagnat, V. Chapot, *Manuel d'archéologie romaine*, II, Paris, 1920, tabelul de la p. 346.

³ C. Pop, în *ActaMN*, XX, 1983, p. 467—468, nr. A, I, 1, fig. 1.

⁴ Ne exprimăm și aici grațitudinea față de colega Doina Benea, de la Muzeul Banatului, care ne-a permis să publicăm piesa descoperită de domnia sa.

⁵ C. Pop, *op. cit.*, p. 471, nr. A, II, 1—2, fig. III/1—2.

⁶ Mulțumim, deopotrivă, Doinei Benea și lui Liviu Petculescu (Muzeul de istorie al R. S. România din București) pentru datele furnizate cu amabilitate.

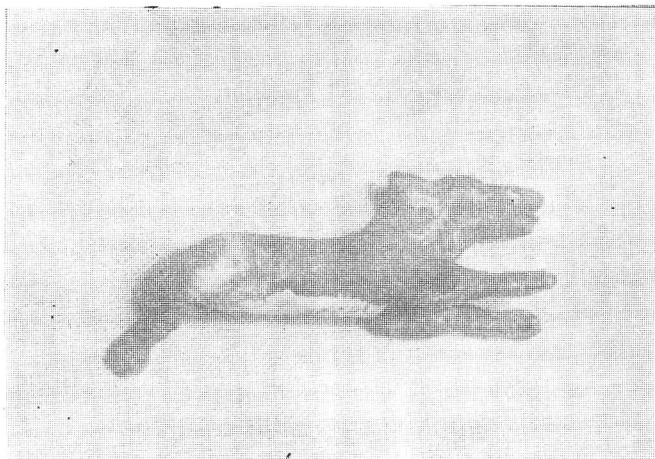

Fig. 3. Mîner de cheie (?) zoomorf, reprezentînd un cîine.

pe pîntece, cu picioarele (cel drept din spate lipsește) întinse și botul deschis. Figurina aparține veacurilor II—III, o datare mai strînsă nefiînd posibilă. Ea prezintă o oarecare îndemînare sub aspectul confecționării.

Asemenea tipuri de mîner, reprezentînd diferite animale, sînt frecvent întîlnite în toreadica romană. Ele au fost folosite, fie ca torți de patere (cap de berbec, descoperit în castrul de la Buciumi⁷, jud. Sălaj; de cîine sau lup, provenit din fortificația romană de la Gilău⁸, jud. Cluj), fie ca mîner de ușă (cîine, tot de la Buciumi⁹; lei, descoperiți la Alba Iulia¹⁰ și Alba Iulia—Partoș¹¹), de cuțite (bronzurile păstrate în muzeele franceze Saint Jean din Angers¹² și Autun¹³) sau de chei (exemplarele din Cos-Montauban¹⁴, colecția Trimolet¹⁵) ș.a.

4. *Mîner de casetă (?) zoomorf*¹⁶ (fig. 4). Săpături arheologice în castrul mic de piatră, secțiunea S₂/1983, caroul 26, adîncimea 1,60 m. Dimensiuni: înălțimea 3,2 cm, lățimea 2 cm, diametrul 3,2 cm. Bine păstrat. Inventar nr. 13343.

Piesa constituie, probabil, partea fixă (placa) a mînerului ce se aplica pe un sertăraș de casetă și care prezintă un cap de leu, prin a cărui gură larg deschisă se introducea un inel, astăzi pierdut, și cu ajutorul căruia putea fi manevrat sertărașul. Asemenea mîner ornamentale se cunosc în provincia noastră nord-dunăreană, și, anume, din fostul județ Odorheiul Secuiesc¹⁷ sau de la Vețel¹⁸. De dimensiuni mai mari, ele au fost folosite la porți¹⁹. Detaliile capului animalier sînt destul de minuțios prelucrate. Datarea: secolele II—III.

⁷ E. Chirilă și colab., *Castrul roman de la Buciumi. Contribuții la cunoașterea limesului Daciei Porolissensis*, Cluj, 1972, p. 93, nr. 1, pl. LXXXIX/1 a—d și XC/1 a—b.

⁸ M. Macrea și colab., în *Materiale*, V, 1969, p. 454, fig. 1/4.

⁹ E. Chirilă și colab., *op. cit.*, p. 93, pl. LXXXIX/2 a—b și XC/3.

¹⁰ C. Pop, *op. cit.*, p. 474, nr. A, III, 3, fig. 5.

¹¹ Idem, *op. cit.*, p. 474—475, nr. A, III, 4, fig. 6.

¹² S. Reinach, *RépStat*, IV, 1910, 475, nr. 7.

¹³ Idem, *op. cit.*, p. 476, nr. 3.

¹⁴ *Ibidem*, nr. 1.

¹⁵ *Ibidem*, nr. 2.

¹⁶ Vezi nota 4.

¹⁷ C. Pop, *op. cit.*, p. 476—477, nr. A, III, 5, fig. VI/1.

¹⁸ Idem, *op. cit.*, p. 477, nr. A, III, 6, fig. VI/2.

¹⁹ *Monuments*, p. 150, nr. 404, pl. CXXXII.